

ANNA BROŻEK

SEMANTYCZNO-KATEGORIALNA STRUKTURA PYTAŃ

Kazimierz Ajdukiewicz zajął się po raz pierwszy problematyką erotetyczną w 1923 roku¹ – najprawdopodobniej pod wpływem Kazimierza Twardowskiego z jednej i Romana Ingardena z drugiej strony. Pełne ujęcie swojej koncepcji struktury pytania ogłosił w 1928 roku².

Kilka lat później narodziła się idea gramatyki kategorialnej. Ajdukiewicz nie zastosował jednak tej idei do analizy pytań. Co więcej: o ile mi wiadomo – nie powstała dotąd żadna próba opisu pytań w aparacie pojęciowym analizy semantyczno-kategorialnej. Dlatego moja propozycja semantyczno-kategorialnego opisu pytań, którą chcę tu przedstawić, narażona jest na wszelkie niebezpieczeństwa grożące badaniom prowadzonym – do pewnego stopnia – po omacku.

Przedstawienie tej propozycji poprzedzę wstępem, w którym przedstawię (w wielkim skrócie) swoje poglądy na temat funkcji semiotycznych i podstawowych typów pytań. To właśnie moje analizy ogólnej problematyki erotetycznej zdecydowały o kształcie semantyczno-kategorialnej analizy pytań.

I. FUNKCJA SEMIOTYCZNA PYTANIA

Podstawowa intuicja, kierująca zawartymi dalej analizami, jest następująca: pytania komunikują wolę uzupełnienia luki w intencjonalnie adekwatnym obrazie sytuacji. Na przykład pytanie:

(1) Kto kochał Ludwikę Śniadecką?

¹ K. Ajdukiewicz, *O intencji pytania «Co to jest P?»*, „Ruch Filozoficzny”, t. VII (1923), s. 152b–153a.

² *Zdanie pytajne*, (1928), w: tenże, *Logiczne podstawy nauczania*, Nasza Księgarnia, Warszawa 1934, s.15–21.

odnosi się do obrazu sytuacji polegającej na zachodzeniu dwuczłonowej relacji (kochania) z luką w pierwszym argumencie i komunikuje wolę wypełnienia tej luki. Obraz ten jest intencjonalnie adekwatny – tj. stoi za nim przekonanie, że ktoś w istocie Ludwikę Śniadecką kochał.

Są więc w sensie pytania trzy składniki: składnik kognitywny (tj. pewne przekonanie), składnik inkognitywny (tj. brak pewnego przekonania) i składnik wolitywny (*resp.* prokognitywny, tj. wola nabycia pewnego przekonania, adekwatnego uzupełnienia obrazu sytuacji). Jestem przekonana, że właśnie szczególne połączenie tych elementów w sensie pytań wyróżnia pytania jako swoistą kategorię wyrażań.

Problem polega na tym, że takie połączenie składników sensu sytuuje tak rozumianą funkcję pytań (łączy elementy kognitywne, inkognitywne i wolitywne) poza tradycyjnie rozumianymi funkcjami semantycznymi i pragmatycznymi. Zauważył to profesor Jerzy Pelc pisząc:

Treść pytania składa się ze składnika semantycznego, mianowicie sądu logicznego, i składnika pragmatycznego, mianowicie postawy pytającej mówiącego³.

Postawiłam sobie za zadanie znaleźć taki poziom opisu obiektów językowych – znajdujący się gdzieś pomiędzy poziomem semantycznym a pragmatycznym – który pozwoliłby ująć te trzy składniki sensu pytania w jednolitą funkcję semiotyczną charakterystyczną dla pytań. Ten poziom opisu języka chciałabym nazwać „komunikacyjnym”.

W wielkim uproszczeniu – funkcje semantyczne to funkcje łączące wyrażenia-typy z pewnymi elementami rzeczywistości pozajęzykowej. Funkcje pragmatyczne tym różnią się od funkcji semantycznych, że bierze się w nich pod uwagę użytkowników, okoliczności wypowiedzania wyrażań, *etc.* Argumentami funkcji komunikacyjnej, na której się chcę skupić, są, z jednej strony, wyrażenia-typy, a z drugiej – przeżycia-typy (z kolei te przeżycia-typy posiadają pewne korelaty pozapsychiczne). Dlatego funkcje komunikacyjne różnią się zarówno od (klasycznie rozumianych) funkcji semantycznych, jak i od (klasycznie rozumianych) funkcji pragmatycznych.

Przyjrzyjmy się najpierw tak rozumianej funkcji komunikacyjnej zdań. Rozważmy zdanie:

(2) Juliusz Słowacki kochał Ludwikę Śniadecką.

osobę *O*, która się nim posługuje (*resp.* wypowiada egzemplarz tego zdania), i ewentualne korelaty tego zdania. Powiemy, że korelatem semantycznym tego pytania jest pewien fakt bądź pewna (pojęta abstrakcyjnie) sytuacja. Wiadomo jednak zarazem, że jeżeli ktoś wypowiada serio zdanie (2), to wy-

³ J. Pelc, *O poznawczej roli pytań* (1991), s. 289, w: tenże (red.), *Prace z pragmatyki, semantyki i metodologii semiotyki*, Ossolineum, Wrocław 1991, s. 287-302.

raża tym samym swoje przekonanie, że Słowacki kochał Śniadecką. Ilekroć ktoś serio wypowiada egzemplarz tego zdania-typu, tylekroć wyraża egzemplarz odpowiedniego przekonania-typu. Sądzę, że podobnie jak tworzymy pojęcie wyrażenia-typu, wolno mówić także o przeżyciach-typach (w tym wypadku przeżyciach przekonaniowych) z danym zdaniem skorelowanych⁴.

Dokonując abstrakcji przeżycia-typu z przeżyć-egzemplarzy (odpowiadających wypowiedzianiu danego zdania w typowej sytuacji), wyabstrahować możemy różne jego elementy. W szczególności – w obiekcie abstrakcyjnym z poziomu *F* znaleźć się może nie tylko obraz sytuacji posiadany przez kogoś wypowiadającego zdanie (2), lecz także jego przekonaniowe (*resp.* asercyjne) nastawienie do tego obrazu.

Właśnie tego typu obiekt – obraz sytuacji wraz z przekonaniowym nastawieniem – chciałabym nazwać „komunikacyjnym korelatem zdania”.

Przyjrzyjmy się teraz analogicznej – komunikacyjnej – funkcji pytania, czyli spróbujmy skorelować z pytaniem-typem odpowiadające mu przeżycie-typ.

Na komunikacyjny sens pytania składa się obraz pewnej sytuacji z luką – wraz z przekonaniem o adekwatności tego obrazu względem rzeczywistości (ewentualnie jakiejś fikcji lub idealizacji)⁵. Do takiego obrazu roszczącego sobie pretensje do adekwatności, obrazu niepełnego, dochodzi wola jego uzupełnienia.

Dla przykładu rozważmy raz jeszcze pytanie (1).

Jak zauważyliśmy, «podłożem»⁶ dla takiego przeżycia jest przekonanie, że ktoś kochał Śniadecką. Ten, kto zadaje serio pytanie (1), posiada więc intencyjnie adekwatny obraz sytuacji, w której mamy relację (kochania) i dwa argumenty, przy czym w pierwszym argumentie jest luka. Owa epistemiczna luka jest w pewien sposób «wyprofilowana» (mogą się w nią «wpasować» tylko ludzie, a raczej – mentalne reprezentacje ludzi). Na takie przeżycie przekonaniowe nakłada się wola wypełnienia luki. Składnik wolitywny można interpretować jako przeżycie odnoszące się do całego obrazu sytuacji (do uzupełnienia «dziurawego obrazu») bądź do samej luki (do wypełnienia luki).

Podkreślam, że przeżycie wolitywne komunikowane w pytaniu odnosi się do wiedzy (*resp.* sądów). W pytaniach komunikujemy wolę zmiany (uzupełnienia lub wyostrenia) intencyjnie adekwatnych obrazów, a nie – wolę zmiany samej rzeczywistości. Tym przede wszystkim pytania różnią się od

⁴ Jak słusznie zwrócił mi uwagę profesor Jerzy Pelc, kryteria przynależności dwóch przeżyć-egzemplarzy do jednego przeżycia-typu są o wiele trudniejsze do wskazania niż kryteria przynależności dwóch wyrażań do jednego wyrażenia-typu.

⁵ Rzecz w tym, że nie może tu chodzić o wypełnienie obrazu wytwórczego. Obraz z luką musi odpowiadać czemuś w rzeczywistości – w każdym razie w przekonaniu pytającego.

⁶ Cudzysłowu « » używam dla zaznaczenia wyrażań użytych metaforycznie lub zwrotów kolokwialnych.

rozkazów. W przeciwieństwie do pytań rozkazy komunikują stany wolitywne dotyczące rzeczywistości, a nie – obrazów rzeczywistości. Rozpatrzmy zdanie rozkaźnikowe:

(3) Niech Juliusz Słowacki pokocha Ludwikę Śniadecką!

Mówiąc nieprecyzyjnie: imperatyw składa się z pewnego obrazu sytuacji oraz woli, aby ten obraz odpowiadał rzeczywistości (tj. woli ziszczenia się). Obraz będący «podkładem» rozkazu nie jest jednak intencyjnie adekwatny (stąd na reprezentacji graficznej nie ma prostokąta): nie nakazujemy przecież, aby stało się coś, o czym wiemy, że jest faktem.

Wróćmy jednak do pytań. Korelat komunikacyjny pytania nazwaliśmy wyżej „zagadnieniem” (termin pochodzi od Romana Ingardena⁷, ale stosował go w podobnym sensie także Tadeusz Kotarbiński).

Pytania typu (1), których zagadnienie zawierają omówione wyżej składniki – to pytania kompletywne. Sens niektórych pytań jest bogatszy niż sens pytań kompletywnych i zawiera coś więcej ponad składniki: kognitywny, inkognitywny i wolitywny. Otóż niektóre pytania «zawierają» także pewną hipotezę co do wypełnienia luki w obrazie sytuacji. W moim przekonaniu funkcję tę spełnia wiele pytań z pytajnikiem „Czy?”. Postaram się to przekonanie uzasadnić.

Rozważmy pytanie:

(4) Czy Juliusz Słowacki kochał Ludwikę Śniadecką?

Zgodnie z klasyczną analizą tego pytania, jest to pytanie o wartość logiczną zdania następującego po „czy” albo pytanie o zachodzenie sytuacji stwierdzanej przez to zdanie – jako całość. Można jednak wysunąć wiele argumentów przeciwko takiej interpretacji pytań typu (4). Przede wszystkim – odpowiedź (po prostu) „Nie” na pytanie (4) jest wieloznaczna. Na (4) odpowiadamy na ogół tak:

(5) Nie, nie Juliusz Słowacki (tylko Adam Mickiewicz).

(6) Nie, nie kochał (tylko szanował).

(7) Nie, nie Ludwikę Śniadecką (tylko Delfinę Potocką).

Wydaje się, że nie tylko odpowiedź „Nie” na pytanie (4) jest wieloznaczna: wieloznaczne jest samo to pytanie. Kiedy wypowiadamy pytanie typu (4) – na ogół kładziemy intonacyjny nacisk na jeden z członów tego pytania. Nacisku tego na ogół nie zaznaczamy w piśmie, ale można to zrobić – np. przez podkreślenie. Mamy więc co najmniej trzy wersje pytania (4):

⁷ Por. R. Ingarden, *O pytaniach esencjalnych* (1923), w: tenże, *Z teorii języka i filozoficznych podstaw logiki*, PWN, Warszawa 1972, s. 334 i n.

- (8) Czy Juliusz Słowacki kochał Ludwikę Śniadecką?
 (9) Czy Juliusz Słowacki kochał Ludwikę Śniadecką?
 (10) Czy Juliusz Słowacki kochał Ludwikę Śniadecką?

Wydaje się, że jeżeli ktoś wypowiada np. pytanie (8) (z naciskiem na „Juliusz Słowacki”), to jest przekonany, że ktoś kochał Ludwikę Śniadecką, a ponadto przypuszcza (*resp.* wysuwa hipotezę), że tą osobą był Juliusz Słowacki. Ktoś taki oczekuje nie wypełnienia luki, ale zweryfikowania swojej hipotezy.

W zagadnieniu odpowiadającym pytaniu (8) luka w obrazie sytuacji jest hipotetycznie wypełniona (w tym wypadku pytający «wysuwa hipotezę», że [to] Juliusz Słowacki kochał Ludwikę Śniadecką). Tego typu pytania nazwiemy „hipotetycznymi”.

2. STRUKTURA PYTAŃ NATURALNOJĘZYKOWYCH

Mamy więc dwa podstawowe rodzaje korelatów komunikacyjnych pytania. Pierwsze zawierają składniki: kognitywny, inkognitywny i wolitywny, drugie zawierają ponadto czynnik hipotetyczny. Te dwa rodzaje zagadnień znajdują odzwierciedlenie w języku, a nawet więcej: to identyfikacja typów struktur pytań naturalnojęzykowych – występujących w języku polskim i wielu innych językach indoeuropejskich – skłania do wyróżnienia dwóch typów zagadnień.

Rozpocznijmy od analizy odpowiadających zagadnieniom kompletywnym pytań kompletywnych⁸, czyli od pytań komunikujących wolę uzupełnienia obrazu sytuacji.

Rozważmy następujące pytania:

- (11) Kto napisał *Balladynę*?
 (12) Gdzie urodził się Juliusz Słowacki?
 (13) Kogo kochał Juliusz Słowacki?

Struktura tych pytań jest podobna. Składają się one z trzech efektywnych – danych *explicite* – części: partykuły pytajnej (odpowiednio – „kto”, „gdzie” i „kogo”), znaku zapytania „?” (w wersji pisanej) i «reszty». Nazwijmy partykułę pytajną wraz ze znakiem zapytania „pytajnikiem”, a pozostałą część pytania – „osnową”.

Z każdym pytaniem dopełnienia da się związać strukturalnie dana pyta-
 nia (*datum quaestionis*), która jest zarazem schematem odpowiedzi na pytanie. Danymi dla pytań (11)-(13) są:

⁸ W polskiej literaturze erotetycznej częściej używa się tu terminu „pytanie dopełnienia”.

- (14) *x* napisał *Balladyne*.
 (15) Juliusz Słowacki urodził się w *x*.
 (16) Juliusz Słowacki kocha *x*-a.

Zmienna, która występuje w *datum quaestionis* – to niewiadoma pytania.

Pytajniki naturalnojęzykowe (por. przykłady (11)-(13)) mają zawsze niewiadome o ograniczonym zakresie. Nic dziwnego, że w poszczególnych językach naturalnych istnieją specjalne jednowyrazowe pytajniki sprzężone z niektórymi takimi niewiadomymi. Nie dla każdego jednak zakresu niewiadomej pytania mamy taki jednowyrazowy pytajnik: zakres niewiadomej bywa niekiedy wyznaczany (*resp.* ograniczany) za pomocą wyrażen «dodatkowych». Zauważmy, że w pytaniach typu:

- (17) Kto spośród poetów był zakochany w Ludwice Śniadeckiej?

za pytajnik należy uznać całe wyrażenie „kto spośród poetów?” – taki pytajnik wyznacza bowiem zakres niewiadomej, który stanowi zbiór wszystkich poetów. Jej zakres jest wyznaczony przez kształt pytajnika (pytajnikom „kto?” i „kogo?” odpowiada np. zbiór nazw osób, pytajnikowi „gdzie?” – zbiór nazw miejsc). Zbiorowi (nazw) ludzi odpowiada pytajnik „kto?”, zbiorowi (nazw) miejsc – pytajnik „gdzie?” *etc.*; to, że nie każdy zakres niewiadomej ma w języku naturalnym odpowiednik w jednowyrazowym pytajniku, jest jedynie kwestią «powierzchni» języka.

Każdy pytajnik w pytaniu kompletywnym możemy zinterpretować jako wyrażenie złożone z operatora pytajnego i zmiennej o ograniczonym zakresie. W pytajniku „który poeta?” operatorem jest „który?”, a zmienną „poeta”, w pytajniku „kto” mamy «ukryte» dwa człony: „który” i „człowiek” *etc.*

Zajmijmy się teraz strukturą pytań konfirmatywnych. Niech to będą np. pytania:

- (18) Czy Juliusz Słowacki napisał *Balladyne*?
 (19) Czy Juliusz Słowacki napisał *Balladyne*?
 (20) Czy Juliusz Słowacki napisał *Balladyne*?

Pamiętajmy, że pytania tego typu – nazywam je „konfirmatywnymi” – nie tylko komunikują istnienie odpowiedniej luki w obrazie sytuacji, ale też przedkładają hipotetyczne wypełnienie tej luki. Są to pytania, w których pytający oczekuje od pytanego potwierdzenia wysuniętej przez siebie hipotezy.

Pytajnik „czy?” (podobnie jak np. operator odpowiedniego czasu w języku angielskim) występuje zawsze na początku pytania konfirmatywnego, niezależnie od tego, którego członu pytania dotyczy. Powoduje to, że wiele pytań hipotetycznych – to pytania amfiboliczne dopóty, dopóki nie wyróżnimy jakoś

hipotetycznego członu. Wyróżnienia członu hipotetycznego można dokonać – przynajmniej w językach fleksyjnych – przez odpowiednią zmianę szyku.

Jestem skłonna bronić poglądu, że pytajnikami w tego rodzaju pytaniach są zwroty złożone ze słówka „czy” oraz wyrażenia będącego językowym odpowiednikiem stawianej hipotezy co do sposobu wypełnienia danej luki. Tak więc pytajnikami w pytaniach (18)-(20) będą odpowiednio wyrażenia „czy Juliusz Słowacki?”, „czy napisał?”, „czy *Balladyne*?”.

Jak w typowych pytaniach kompletywnych pytajnik stanowi np. wyrażenie „który?” w połączeniu ze zmienną o ograniczonym zakresie, tak tu pytajnikiem byłoby wyrażenie „czy” wraz z wyrażeniem stałym odnoszącym się do przedmiotu hipotetycznie wypełniającego lukę.

Porównajmy jeszcze pytanie (11) i pytanie (18).

Mam wrażenie, że zagadnienia komunikowane przez te pytania różnią się jedynie tym, że w wypadku pytania (18) oprócz zakomunikowania posiadanej luki (luka jest – inaczej nie byłoby pytania) komunikuje się propozycję uzupełnienia tej luki. W każdym razie pytajnik „czy?” nie «wiąże» całego zdania, a jedynie ten jego fragment, który odpowiada za hipotetycznie wypełniony składnik zagadnienia.

Trzeba w tym kontekście wspomnieć o pewnym fakcie historycznym. Otóż w dawnym zapisie pytań (w języku polskim) znak zapytania stawiano niekiedy nie na końcu pytania, lecz przy słówku pytajnym, tj. słówku związanym z niewypełnioną lub wypełnioną jedynie hipotetycznie luką w obrazie sytuacji⁹. Dla naszych pytań mielibyśmy więc zapis następujący:

(21) Kto? napisał *Balladyne*.

(22) Czy Juliusz Słowacki? napisał *Balladyne*¹⁰.

Rozważenia wymaga skądinąd sprawa, jak przy tej interpretacji pytań ze słówkiem „czy?” – tj. pytań konfirmatywnych – wygląda kwestia niewiadomej i odpowiadających im *data quaestiones*. Kwestię tę pozostawiam na razie na boku, gdyż nie ma ona zasadniczego znaczenia dla interpretacji struktury pytania, którą chcę dalej przedstawić.

Wyróżnijmy jeszcze trzeci typ pytań: pytania selektywne, mające pewne cechy pytań kompletywnych, a pewne – pytań konfirmatywnych. Rozważmy np. pytania:

(23) Czy *Balladyne* napisał Adam Mickiewicz, Juliusz Słowacki czy Zygmunt Krasieński?

⁹ Zdaje się, że zapis taki lepiej odpowiada intonacyjnemu sygnalizowaniu tego, że mamy do czynienia z pytaniem.

¹⁰ W podobny sposób zapisuje się – do dziś – pytania w języku ormiańskim: symbol pytajności znajduje się nad odpowiednim wyrażeniem w zdaniu. Uwagę tę zawdzięczę Piotrowi Wieleckiemu.

(24) Kto spośród trójki osób: Adam Mickiewicz, Juliusz Słowacki, Zygmunt Krasiński – napisał *Balladynę*?¹¹

Pytania (23) i (24) jestem skłonna uznać za pytania komunikujące te same zagadnienia. Zwodzi tu tylko ich powierzchniowa różnica: pytanie (23) zawiera partykułę charakterystyczną dla pytań konfirmatywnych.

Z jednej strony, można potraktować je jako pytania zbliżone bardziej do pytań kompletywnych i różniące się tylko tym, że zakres ich niewiadomej wskazany jest nie «konotacyjnie», tj. nie poprzez cechę, która ma przysługiwać wszystkim i tylko elementom realnie rozumianego zakresu niewiadomej, lecz «denotacyjnie», tj. poprzez wyliczenie tych elementów (*resp.* wskazanie ich nazw). Przy tej interpretacji powiemy, że zakresem niewiadomej pytań (23) i (24) jest zbiór trójelementowy {Adam Mickiewicz, Juliusz Słowacki, Zygmunt Krasiński}.

Z drugiej strony, można pytania selektywne potraktować jako pytania zbliżone bardziej do pytań konfirmatywnych – czyli pytania, które proponują co najmniej dwie konkurencyjne hipotezy wypełniające lukę w obrazie sytuacji i które pytający zadaje oczekując potwierdzenia jednej z tych hipotez. Nie potrafię niestety wskazać, która z tych dwóch interpretacji pytań selektywnych jest lepsza. Być może w różnych kontekstach jest różnie. W moich analizach logicznej formy pytania będzie przeważała owa druga – polihipotetyczna – wersja opisu pytań selektywnych.

Tak czy inaczej – nie sądzę, żeby pytaniom selektywnym odpowiadał jakiś szczególny typ zagadnienia: zagadnienie odpowiadające pytaniu selektywnemu jest szczególną odmianą albo zagadnienia kompletywnego (w którym luka wyprofilowana jest wyjątkowo szczegółowo), albo hipotetycznego (w którym mamy co najmniej dwa konkurencyjne hipotetyczne wypełnienia luki)¹².

3. SEMANTYCZNO-KATEGORIALNA ANALIZA PYTAŃ

3.1. PYTANIA I KATEGORIE

Zaproponuję teraz analizę struktury pytań wzorowaną na analizie semantyczno-kategorialnej zdań oznajmających w stylu Ajdukiewiczowskim. Tego rodzaju opis pytań uważam bowiem za opis najlepiej oddający bogactwo problematyki erotetycznej.

¹¹ Inaczej: „Kto ze zbioru osób, do którego należą Adam Mickiewicz, Juliusz Słowacki, Zygmunt Krasiński – napisał *Balladynę*?”.

¹² Nie wykluczam, że trudności interpretacyjne dotyczące pytań selektywnych są związane z faktem, że pytania te stosunkowo rzadko pojawiają się w języku naturalnym, w codziennych sytuacjach. Mają one zastosowanie głównie w testach i kwestionariuszach, gdzie zresztą często zamiast pytań *sensu stricto* umieszcza się ich parafrazy w postaci polecenia.

Zrealizowanie zadania, opisu semantyczno-kategorialnej struktury pytań wymaga rozszerzenia tradycyjnego aparatu pojęciowego analizy semantyczno-kategorialnej. Trzeba będzie m.in. wzbogacić ten aparat o (sub)kategorie zmiennych, a ponadto wprowadzić pewne kategorie specyficznie erotetyczne.

Z analizą semantyczno-kategorialną pytań – mimo jej wielkiego waloru eksplikacyjnego – związane są poważne trudności. Można je próbować przezwyciężyć na różne sposoby. Podaję więc różne dopuszczalne rozwiązania, które usuwają wspomniane trudności, chociaż skądinąd wyraźnie preferuję zwykle jedno z zaproponowanych rozwiązań – nawet wtedy, gdy jestem świadoma jego braków.

Od dawna zwracano uwagę na kategorialny charakter pytań kompletywnych. Moim zdaniem – kategorialny charakter mają także pytania konfirmatywne. W pytaniach kompletywnych pytajnik «dziedziczny» kategorię po zmiennej występującej w tym pytajniku, w pytaniach konfirmatywnych – po stałej, przy której stoi wskaźnik hipotezy („czy?”), a w pytaniach selektywnych – po wymienionych elementach niewiadomej.

Przedstawię poniżej tabelaryczną klasyfikację pytajników ze względu na kategorię semantyczną niewiadomej pytania. Po stronie korelatów pytań kategoriom tym odpowiadają różne kategorie ontyczne korelatów odpowiednich wyrażań. Trzeba jednak pamiętać, że na gruncie języka naturalnego odpowiedniość jest w tym wypadku tylko częściowa. Bywa, że używamy np. pytajnika „co?” (odpowiadającego kategorii rzeczy), a pytamy o przyczynę (czyli pewien stan rzeczy) – jak to ma miejsce np. w pytaniu:

(25) Co było przyczyną tego, że Juliusz Słowacki zawsze tęsknił za Polską?

W poniższej tabeli kategoryzacja pytajników uzupełniona jest przykładami pytań kompletywnych, konfirmatywnych i selektywnych.

Kategoria semantyczna pytajnika	Pytanie kompletywne	Pytanie konfirmatywne	Pytanie selektywne
Nazwa / indywiduum	Kto kochał Ludwikę Śniadecką?	Czy <u>Juliusz Słowacki</u> kochał Ludwikę Śniadecką?	Czy Ludwikę Śniadecką kochał Adam Mickiewicz czy Juliusz Słowacki?
Nazwa / indywiduum	Kogo kochał Juliusz Słowacki?	Czy Juliusz Słowacki kochał <u>Ludwikę Śniadecką</u> ?	Czy Juliusz Słowacki kochał Ludwikę Śniadecką czy Delfinę Potocką?
Nazwa / indywiduum	Komu Juliusz Słowacki zadedykował <i>Balladynę</i> ?	Czy Juliusz Słowacki zadedykował <i>Balladynę</i> <u>Zygmuntowi Krasińskiemu</u> ?	Czy Juliusz Słowacki zadedykował <i>Balladynę</i> Zygmuntowi Krasińskiemu czy Ludwice Śniadeckiej?

Superpredykat / czas	Kiedy Juliusz Słowacki napisał <i>Balladyne</i> ?	Czy Juliusz Słowacki napisał <i>Balladyne</i> w 1835 roku?	Czy Słowacki napisał <i>Balladyne</i> w 1835 czy w 1840 roku?
Superpredykat / miejsce	Gdzie Juliusz Słowacki napisał <i>Balladyne</i> ?	Czy Juliusz Słowacki napisał <i>Balladyne</i> <u>we Florencji</u> ?	Czy Juliusz Słowacki napisał <i>Balladyne</i> we Florencji czy w Rzymie?
Superpredykat / sposób	Jak Juliusz Słowacki kochał Ludwikę Śniadecką?	Czy Juliusz Słowacki <u>mocno</u> kochał Ludwikę Śniadecką?	Czy Juliusz Słowacki kochał Ludwikę Śniadecką mocno czy tylko trochę?
Kwalifikator / własność	Jaką kobietą była Ludwika Śniadecka?	Czy Luwika Śniadecka była <u>piękną</u> kobietą?	Czy Luwika Śniadecka była kobietą piękną czy tylko ładną?
Kwalifikator / własność	Czyjej córce wpisał się Juliusz Słowacki do pamiętnika?	Czy Juliusz Słowacki wpisał się do pamiętnika córce <u>Radziwiłła</u> ?	Czy Juliusz Sałowacki wpisał się do pamiętnika córce Radziwiłła czy Sapiehy?
Predykat / czynność	Co robił Juliusz Słowacki w Londynie?	Czy w Londynie Juliusz Słowacki <u>pisał poematy</u> ?	Czy w Londynie Juliusz Słowacki <u>pisał liryki czy poematy</u> ?
Zdanie (znominalizowane) / sytuacja	Dlaczego Juliusz Słowacki nie pisał powieści?	Czy Juliusz Słowacki nie pisał powieści dlatego, że <u>miał talent tylko do poezji</u> ?	Czy Juliusz Słowacki nie pisał powieści dlatego, że miał talent tylko do poezji, czy dlatego, że proza w jego czasach nie była w modzie?
Zdanie / sytuacja	Skoro Juliusz Słowacki studiował prawo, to gdzie pracował?	Skoro Juliusz Słowacki studiował prawo, to czy <u>pracował w sądzie</u> ?	Skoro Juliusz Słowacki studiował prawo, to czy pracował w sądzie czy w biurze notarialnym?

Jak widać z powyższej tabeli, podział pytań ze względu na typ zagadnienia (tj. podział na pytania kompletywne, selektywne i konfirmatywne) jest niezależny od podziału pytań ze względu na kategorię pytajnika (tj. ze względu na ontyczny «profil» luki w obrazie sytuacji).

3.2. WZBOGACENIE «NARZĘDZIA» AJDUKIEWICZA

Na początek zaproponuję pewne dość oczywiste udogodnienie notacyjne. Zauważmy, że zdanie (2) analizuje się w ramach analizy semantyczno-kategorialnej jako:

{n, s/nn, n}

a w ramach analizy syntaktycznej jako:

$$\{(1,1), (1,0), (1,2)\}$$

Proponuję, aby wskaźnik pozycji syntaktycznej wraz kategorią semantyczną ujmować w jednym symbolu. W wypadku zdania (2) taki opis syntaktyczno-semantyczny wyglądałby wtedy następująco:

$$\{n_{(1,1)}, s/n_{(1,0)}, n_{(1,2)}\}$$

Ażeby oddać za pomocą wskaźników kategoryalnych strukturę pytań kompletywnych – przydatne jest wprowadzenie subkategorii zmiennych. Pamiętajmy, że pytajniki w pytaniach kompletywnych zbudowane są z operatora i zmiennej. Przyjmijmy więc, że wyrażenie każdej kategorii można uzmiennić. Wskaźnik kategorii zmiennej będą oznaczała dołączając do «zwykłego» wskaźnika symbol „^x”. I tak symbolem zmiennej nazwowej – będzie „^xn”, symbolem zmiennej predykatowej – np. „s /^x nn” (w wypadku predykatów będą wpisywała indeks po kresce «ułamkowej»).

Czas teraz na wprowadzenie kategorii specyficznie erotetycznych.

Rozważmy znów pytanie (11). Pamiętajmy, że korelatem tego pytania jest zagadnienie: zuniwersalizowane pragnienie wypełnienia luki w intencjonalnie adekwatnym obrazie sytuacji. Analiza semantyczno-kategoryalna tego pytania musi sobie poradzić przede wszystkim z tym, jaką kategorię przypisać pytajnikowi – odpowiadającemu luce, która ma zostać wypełniona.

Przypomnijmy, że pytajnik „kto?” jest skrótem pytajnika „który człowiek”, składającego się z dwóch członów: „który” i „człowiek”. Zauważmy, że „człowiek” jest tu – jak już zauważyłam wyżej – zmienną o ograniczonym zakresie. Wyrażenie „który” należy w związku z tym potraktować jako funktor tworzący pytajnik ze zmiennej o danej kategorii. Mamy więc: „który” – ‘^{x2}/n^x’; człowiek – ‘n^x’. Po odpowiednim skróceniu pytajnik „kto?” otrzyma kategorię ‘n^{x2}’. Indeksy ‘^{x2}’ towarzyszą wszystkim pytajnikom pytań kompletywnych; pytajniki te miewają natomiast oczywiście różne kategorie.

Pytajniki w pytaniach konfirmatywnych mają inny sens: pytajnik powstaje w takich pytaniach przez połączenie pytajnika „czy?” ze stałą pewnej kategorii. Na przykład w pytaniu (18) pytajnikiem jest wyrażenie „czy Juliusz Słowacki?”. Mamy więc odpowiednio „czy” – ‘n²/n’ i „Juliusz Słowacki” – ‘n’, a ostatecznie: ‘n²’.

Chociaż sędzę, że pytania selektywne nie mają swoistego sensu – różnego od sensu pytań kompletywnych i konfirmatywnych (w istocie niekiedy zachowują się jak pierwsze, niekiedy – jak drugie) – to tymczasowo także pytaniom selektywnym przyporządkuję specyficzny pytajnik. W pytaniu:

(26) Czy *Ballady* napisał Juliusz Słowacki czy Zygmunt Krasiński?

pytajnikowi „czy Juliusz Słowacki czy Zygmunt Krasiński?” będzie tym samym odpowiadał wskaźnik n^{2^2} . „Czy?” będzie tu funktorem o wskaźniku ‘ n^{2^2}/nn ’.

Analogicznie tworzy się wskaźniki konfirmatywne i selektywne dla pytajników wszystkich kategorii.

Jeżeli chcemy nieco uprościć naszą analizę pytajników, wystarczy nie różnicować pytajników kompletywnych, konfirmatywnych i selektywnych – i każdorazowo danemu pytajnikowi przyporządkować kategorię ‘ k ’, gdzie ‘ k ’ to dowolna kategoria nie-pytajnikowa.

Kolejny ważny do rozstrzygnięcia problem analizy semantyczno-kategorialnej pytań – to problem występującego w pytaniu funktora.

Rozważmy raz jeszcze pytanie (11). Co jest w tym pytaniu funktorem głównym i jaki wskaźnik należy temu funktorowi przyporządkować? Odnoszę wrażenie, że są dwie równie uzasadnione odpowiedzi na to pytanie. W obu wypadkach za funktor główny w pytaniu (11) uważa się wyrażenie „napisał”, przy czym w pierwszej interpretacji przyporządkowuje się mu kategorię ‘ $q/n^{x^2}n$ ’, a w drugiej – kategorię ‘ s/nn ’. Inaczej mówiąc – w pierwszej interpretacji funktor „napisał” traktuje się jako pytaniotwórczy, w drugiej – jako zdaniotwórczy. Za pierwszą interpretacją przemawia to, że wyrażenie (11) jest pytaniem, a więc główny funktor w tym wyrażeniu powinien być wyrażeniem, które tworzy pytanie przez dołączenie do niego jakichś argumentów (w naszym wypadku przez dołączenie pytajnika i nazwy własnej). Z drugiej strony – funktor równokształtny z wyrażeniem „napisał” występuje także w zdaniach (oznajmających), np. w zdaniu:

(27) Juliusz Słowacki napisał *Balladyne*.

gdzie ma wskaźnik ‘ s/nn ’. Co więcej, wydaje się, że sens słowa „napisał” jest taki sam zarówno w pytaniu (11), jak i w zdaniu (27): odnosi się przecież do tego samego elementu sytuacji obrazowanej przez oba te wyrażenia, a mianowicie do odpowiedniej relacji. To przemawiałoby za drugim rozwiązaniem, zgodnie z którym funktor „napisał” byłby w pytaniu (11) – podobnie jak w zdaniu (27) – funktorem o postaci ‘ s/nn ’. W takim ujęciu traktowalibyśmy ten funktor bardziej semantycznie niż syntaktycznie: funktor odpowiadałby elementowi sytuacji, w której oprócz odpowiednika funktora jest «miejsce» na dwa argumenty. Te miejsca mogą być wypełnione (w pełnym obrazie sytuacji), ale mogą też być puste (w obrazie sytuacji z luką).

W obu wersjach analizy różnie wygląda procedura skracania wskaźników wyrażenia, tj. sprawdzania jego gramatyczności. W pierwszej wersji członem pytania (11) odpowiadają wskaźniki: „kto” – ‘ n^{x^2} ’; „napisał” – ‘ $q/n^{x^2}n$ ’, „*Balladyne*” – ‘ n ’. Mamy więc:

$$\{q/n^{x^2}n, n^{x^2}, n\}$$

q

Po odpowiednim skróceniu pozostaje prosta kategoria semantyczna o wskaźniku 'q' (pytanie).

W drugiej wersji członem pytania (11) odpowiadają wskaźniki: „kto” – 'n^{x?}'; „napisał” – 's/nn', „Balladyne” – 'n'. W takim wypadku przy skracaniu wskaźniki pytajnika „?” «przesuwałyby się» przy skracaniu do przed „s” ze wskaźnika funktora – tak, aby rezultatem skracania nie był wskaźnik '?s', czyli złożony wskaźnik zdania pytajnego:

$$\{s/nn, n^{x?}, n\}$$

Jak widać, indeksy ze wskaźnika pytajnika «przechodzą» przy skracaniu do wskaźnika kategorii całego wyrażenia¹³.

Sądzę, że w wypadku tak prostego pytania, jak pytanie (11), pewną przewagę ma rozwiązanie pierwsze – zgodnie z którym funktor główny w pytaniu określa się jako pytaniotwórczy. Są jednak pytania – zwłaszcza pytania o predykat – przy których trafniejszy wydaje się drugi rodzaj analizy (zob. niżej).

3.3. SĄDY, PYTANIA, ROZKAZY

Druga z zaproponowanych wersji analizy funktorów w pytaniach skłania do głębszej refleksji nad podstawami analizy semantyczno-kategorialnej. W wyniku takiej refleksji nasuwa się nieodparcie wnioski, że tradycyjna analiza semantyczno-kategorialna zdania (oznajmającego) odwzorowuje jedynie obraz sytuacji, do którego to zdanie się odnosi – nie odwzorowuje natomiast samego sądu (*scil.* obecnej w nim asercji). Jak wspominałam, w akcie sądenia pewien człon sądu jest zawsze wyróżniony – ten mianowicie, który odpowiada elementowi sytuacji, o którym się orzeka. Orzekać można jednak o wielu różnych elementach sytuacji.

Weźmy raz jeszcze zdanie (27). Jeżeli członem wyróżnionym, o którym się w zdaniu (27) orzeka (*resp.* wydaje sąd), jest człon „Juliusz Słowacki”, to analiza tego zdania przybiera postać:

$$\{n^+, s/nn, n\}$$

gdzie indeks '+' jest znakiem asercyjnego wyróżnienia członu 'n'. Podobnie jak w wypadku analizy pytań w wersji z funktorem zdaniotwórczym, przy obliczaniu wykładnika indeks '+' «przechodzi» do wskaźnika kategorii całego

¹³ Wykładnik nie może mieć jednak takich samych i tak samo umieszczonych indeksów, jak ma pytajnik. Symbol 's?' byłby bowiem wskaźnikiem pytajnika o kategorii zmiennej zdaniowej. Dlatego symbol «pytajności» '?' w ostatecznym wykładniku umieszczam z lewej strony wskaźnika.

wrażenia – i charakteryzuje całe wyrażenie jako asercję ‘+s’. Analogicznie przebiegałaby analiza zdania (27) z asercyjnym naciskiem na inne człony.

Zdając sobie sprawę, że taka analiza zdań odbiega od rozwiązań tradycyjnych – pozwałam sobie ją jednak zaproponować w szczególności jako wstęp do semantyczno-kategorialnej analizy odpowiedzi. Chodzi o to, że jeżeli nawet nie każdy sąd ma strukturę z wyróżnionym członem, to właśnie odpowiedzi zawsze taką strukturę mają¹⁴. Dodam, że rozważania powyższe mogą stanowić punkt wyjścia dla analizy imperatywów. Weźmy imperatyw:

(28) Niech-Juliusz-Słowacki napisze *Balladynę*!

Rezultatem analizy tego imperatywu – po przyjęciu wyżej opisanych zasad – byłby ciąg:

{n¹, s/nn, n}

a po skróceniu:

!s

Za taką analizą kryje się sugestia, że w rozkazach – podobnie jak w pytaniach – jest pewien szczególny człon wyróżniony, którego właśnie dotyczy rozkaz.

3.4. PYTANIA KOMPLETYWNE O INDYWIDUA (NAZWY)

Rozpatrzmy zdanie:

(29) Juliusz Słowacki zadedykował *Balladynę* Zygmuntowi Krasińskiemu.

Potraktujmy to zdanie jako obrazujące pewną sytuację. Mamy tu do czynienia z trójargumentową relacją i jej trzema argumentami. Opis semantyczno-kategorialny tego zdania – połączony z jego opisem syntaktycznym – przybiera postać następującą:

¹⁴ Przejawem interpretowania odpowiedzi jako zdań z wyróżnionym członem (inaczej: interpretowania zdań przez przyzmat pytań, na które odpowiadają) jest propozycja H. Hiża (por. H. Hiż, *Difficult questions*, w: tenże (red.), *Questions*, Synthese Language Library: Tests and Studies in Linguistics and Philosophy, vol. I, Dordrecht 1978, s. 211-226). Rozważa on pary złożone z pytania i zdania. Syntaktyczna struktura zdania może zostać zanalizowana za pomocą skorelowanego z nim pytania. Dla przykładu: para {„Kto kochał Ludwikę Śniadecką?”, „Juliusz Słowacki kochał Ludwikę Śniadecką”} «wymusza» strukturę funktorowo-argumentową, w której wyrażenie „... kochał Ludwikę Śniadecką” jest funktorem, a nazwa „Juliusz Słowacki” - argumentem. Natomiast para {„Kogo kochał Juliusz Słowacki?”, „Juliusz Słowacki kochał Ludwikę Śniadecką”) «wymusza» interpretację, w której wyrażenie „Juliusz Słowacki kochał...” jest funktorem, a nazwa „Ludwikę Śniadecką” – argumentem.

Juliusz Słowacki – $n_{(1,1)}$
 zadedykował – $s/nnn_{(1,0)}$
Balladyne – $n_{(1,2)}$
 Zygmuntowi Krasińskiemu – $n_{(1,3)}$

Obraz sytuacji, którą obrazuje zdanie (29), może mieć luki w każdym z nazwowych/indywidualnych argumentów tej relacji. Odpowiednikami takich obrazów z lukami byłyby np. zdania ze zmiennymi:

- (30) x zadedykował *Balladyne* Zygmuntowi Krasińskiemu.
 (31) Juliusz Słowacki zadedykował x Zygmuntowi Krasińskiemu.
 (32) Juliusz Słowacki zadedykował *Balladyne* x -owi.

Niekiedy wystarczyłaby nam wiedza, że powyższe luki COŚ wypełnia:

- (33) Ktoś zadedykował *Balladyne* Zygmuntowi Krasińskiemu.
 (34) Juliusz Słowacki zadedykował coś Zygmuntowi Krasińskiemu.
 (35) Juliusz Słowacki zadedykował komuś *Balladyne*.

Niekiedy jednak chcemy lukę w wiedzy reprezentowanej przez zdania (30)-(32) uzupełnić. Wtedy zadajemy pytania kompletywne:

- (36) Kto zadedykował *Balladyne* Zygmuntowi Krasińskiemu?
 (37) Co Juliusz Słowacki zadedykował Zygmuntowi Krasińskiemu?
 (38) Komu Juliusz Słowacki zadedykował *Balladyne*?

Pytajniki zawarte w pytaniach (36)-(38) mają ukrytą złożoną strukturę, która po rozwinięciu przybiera postać:

- (39) Który człowiek zadedykował *Balladyne* Zygmuntowi Krasińskiemu?
 (40) Który utwór Juliusz Słowacki zadedykował Zygmuntowi Krasińskiemu?
 (41) Któremu człowiekowi Juliusz Słowacki zadedykował *Balladyne*?

Opis kategorialny pytań (39)-(41) przybrać może dwie różne postaci, w zależności od tego, czy potraktujemy functor główny w pytaniu jako pytańniotwórczy czy jako zdaniotwórczy. W tym pierwszym wypadku mielibyśmy:

który – $n^{x^2}/n^x_{(1,1,0)}$
 człowiek – $n^x_{(1,1,1)}$
 zadedykował – $q/n^{x^2}nn_{(1,0)}$
Balladyne – $n_{(1,2)}$
 Zygmuntowi Krasińskiemu – $n_{(1,3)}$

W dalszym ciągu wskaźniki będą wypisywała pod odpowiednimi fragmentami wyrażenia (przy czym niekiedy dwóm różnym fragmentom zdania odpowiada jako całości jeden wskaźnik). Tak więc dla pytań (39)-(41) mamy odpowiednio:

(42) Który człowiek zadedykował *Balladyne* Zygmunutowi Krasińskiemu?

$\{n^{x^2}/n^x_{(1,1,0)}, n^x_{(1,1,1)}, q/n^{x^2}nn_{(1,0)}, n_{(1,2)}, n_{(1,3)}\}$

(43) Który utwór Juliusz Słowacki zadedykował Zygmunutowi Krasińskiemu?

$\{n^{x^2}/n^x_{(1,2,0)}, n^x_{(1,2,1)}, n_{(1,1)}, q/nnn^{x^2}_{(1,0)}, n_{(1,3)}\}$

(44) Któremu człowiekowi Juliusz Słowacki zadedykował *Balladyne*?

$\{n^{x^2}/n^x_{(1,3,0)}, n^x_{(1,3,1)}, n_{(1,1)}, q/nn^{x^2}n_{(1,0)}, n_{(1,2)}\}$

Rozpatrzmy teraz wersje z pytajnikami zdaniotwórczymi:

(45) Który człowiek zadedykował *Balladyne* Zygmunutowi Krasińskiemu?

$\{n^{x^2}/n^x_{(1,1,0)}, n^x_{(1,1,1)}, s/nnn_{(1,0)}, n_{(1,2)}, n_{(1,3)}\}$

(46) Który utwór Juliusz Słowacki zadedykował Zygmunutowi Krasińskiemu?

$\{n^{x^2}/n^x_{(1,2,0)}, n^x_{(1,2,1)}, n_{(1,1)}, s/nnn_{(1,0)}, n_{(1,3)}\}$

(47) Któremu człowiekowi Juliusz Słowacki zadedykował *Balladyne*?

$\{n^{x^2}/n^x_{(1,3,0)}, n^x_{(1,3,1)}, n_{(1,1)}, s/nnn^{x^2}_{(1,0)}, n_{(1,2)}\}$

Dodanie do wskaźników kategorii semantycznej wskaźników pozycji syntaktycznej danego wyrażenia pozwala na identyfikację, w którym «miejscu» obrotu sytuacji znajduje się luka, o którą w pytaniu chodzi.

Łatwo zauważyć, że wskaźniki funkcyjnych pytań i następujących po nich zmiennych od razu skracają się do postaci „ n^{x^2} ”. Językowym odpowiednikiem takich wskaźników są – o czym już wyżej była mowa – jednowyrazowe wyrażenia „kto?”, „co?”, „komu?” *etc.* Gdyby pytania (39)-(41) sformułowane były z użyciem takich właśnie skrótowych pytajników, opis wyglądałby następująco:

(48) Kto zadedykował *Balladyne* Zygmunutowi Krasińskiemu?

$\{n^{x^2}_{(1,1)}, q/n^{x^2}nn_{(1,0)}, n_{(1,2)}, n_{(1,3)}\}$

(49) Co Juliusz Słowacki zadedykował Zygmunutowi Krasińskiemu?

$\{n^{x^2}_{(1,2)}, n_{(1,1)}, q/nn^{x^2}n_{(1,0)}, n_{(1,3)}\}$

(50) Komu Juliusz Słowacki zadedykował *Balladyne*?

$$\{n^{x^2}_{(1,3)}, \quad n_{(1,1)}, \quad q/nnn^{x^2}_{(1,0)}, \quad n_{(1,2)}\}$$

3.5. PYTANIA KONFIRMATYWNE I SELEKTYWNE O INDYWIDUA

Jeżeli ktoś ma pewną hipotezę (lub więcej niż jedną hipotezę) dotyczącą wypełnienia luki w obrazie sytuacji – adekwatnie wyraża swoje przeżycia poprzez pytanie konfirmatywne lub selektywne. Pytania konfirmatywne konstruujemy w języku polskim za pomocą funktora „czy”, który tworzy pytajnik konfirmatywny wraz ze stałą – odnoszącą się właśnie do hipotetycznego wypełnienia luki.

Opis kategoryalny takich pytań z użyciem funktorów pytaniotwórczych będzie miał postać:

(51) Czy Juliusz Słowacki zadedykował *Balladyne* Zygmuntovi Krasieńskiemu?

$$\{n^2/n_{(1,1,0)}, \quad n_{(1,1,1)}, \quad q/n^2nn_{(1,0)}, \quad n_{(1,2)}, \quad n_{(1,3)}\}$$

(52) Czy Juliusz Słowacki zadedykował Zygmuntovi Krasieńskiemu *Balladyne*?

$$\{n^2/n_{(1,2,0)}, \quad n_{(1,1)}, \quad q/nn^2n_{(1,0)}, \quad n_{(1,3,1)}, \quad n_{(1,2,1)}\}$$

(53) Czy Juliusz Słowacki zadedykował *Balladyne* Zygmuntovi Krasieńskiemu?

$$\{n^2/n_{(1,3,0)}, \quad n_{(1,1)}, \quad q/nnn^2_{(1,0)}, \quad n_{(1,2)}, \quad n_{(1,3,1)}\}$$

Jeżeli natomiast potraktujemy funktor główny jako zdaniotwórczy, otrzymamy opis następujący:

(54) Czy Juliusz Słowacki zadedykował *Balladyne* Zygmuntovi Krasieńskiemu?

$$\{n^2/n_{(1,1,0)}, \quad n_{(1,1,1)}, \quad s/nnn_{(1,0)}, \quad n_{(1,3)}, \quad n_{(1,2)}\}$$

(55) Czy Juliusz Słowacki zadedykował *Balladyne* Zygmuntovi Krasieńskiemu?

$$\{n^2/n_{(1,2,0)}, \quad n_{(1,1)}, \quad s/nnn_{(1,0)}, \quad n_{(1,2,1)}, \quad n_{(1,3)}\}$$

(56) Czy Juliusz Słowacki zadedykował *Balladyne* Zygmuntovi Krasieńskiemu?

$$\{n^2/n_{(1,3,0)}, \quad n_{(1,1)}, \quad s/nnn_{(1,0)}, \quad n_{(1,2)}, \quad n_{(1,3,1)}\}$$

Znów widać, jak ważną rolę odgrywa określenie pozycji syntaktycznych obu członów. Chociaż w języku naturalnym w każdym z powyższych pytań konfirmatywnych pytajnik „czy?” ma tę samą kategorię semantyczną, to jego pozycja składniowa jest za każdym razem inna (mimo że «na powierzchni» języka naturalnego partykuła „czy?” występuje niemal zawsze na początku pytania).

Pytajniki konfirmatywne – powierzchniowo złożone – można jednak ujmować za pomocą wskaźników prostych. Wówczas wyrażeniom takim jak „czy-Juliusz-Słowacki?”; „czy-Zygmuntowi-Kraśińskiemu?” i „czy-Balladynę?” odpowiadałby wskaźnik ‘n’ wraz z indeksem o odpowiednim wskaźniku pozycji syntaktycznej.

W wypadku pytań selektywnych pytajnik tworzony jest z co najmniej dwóch nazw połączonych funktorem pytaniotwórczym. Mamy więc np.:

(57) Czy Juliusz Słowacki czy Adam Mickiewicz zadedykował *Balladynę* Zygmuntowi Kraśińskiemu?

$$\{n_{(1,1,1)}, \quad n^2/nn_{(1,1,0)}, \quad n_{(1,1,2)}, \quad q/n^2nn_{(1,0)}, \quad n_{(1,2)}, \quad n_{(1,3)}\}$$

(58) Juliusz Słowacki zadedykował *Balladynę* Zygmuntowi Kraśińskiemu czy Ludwice Śniadeckiej?

$$\{n_{(1,1)}, \quad q/nnn^2_{(1,0)}, \quad n_{(1,2)}, \quad n_{(1,3,1)}, \quad n^2/nn_{(1,3,0)}, \quad n_{(1,3,2)}\}$$

(59) Juliusz Słowacki zadedykował Zygmuntowi Kraśińskiemu *Balladynę* czy *Mazepę*?

$$\{n_{(1,)}, \quad q/nn^2n_{(1,0)}, \quad n_{(1,3)}, \quad n_{(1,2,1)}, \quad n^2/nn_{(1,2,0)}, \quad n_{(1,2,2)}\}$$

Alternatywną wersję analizy otrzymujemy, zastępując wskaźniki funktorów pytaniotwórczych wskaźnikami funktorów zdaniotwórczych.

3.6. PYTANIA PREDYKATYWNE (O PREDYKAT)

Rozważmy teraz nieco bardziej skomplikowane pod względem kategorialnym pytania – mianowicie pytania kompletywne o predykat (*scil.* pytania predykatywne). W języku polskim nie ma naturalnego sposobu wyrażenia pytania o predykat: musimy posługiwać się mało precyzyjnymi omówieniami w rodzaju „co robi?”, „w jakim jest stanie?”, „w jakiej jest relacji?” *etc*; przykładem jest pytanie:

(60) Co robi Juliusz Słowacki?

z właściwymi odpowiedziami: „Pisze”, „Marzy”, „Rozmawia z Ludwiką Śniadecką”.

Ażeby łatwiej uświadomić sobie strukturę pytań predykatywnych, dobrze jest poprzedzić ich analizę semantyczno-kategorialną «uzmiennieniem» predykatów w odpowiednich zdaniach. Zdanie:

(61) Balladyna zabiła Alinę. –

przybierze wtedy formę:

(62) Balladyna R-owała Alinę.

$$\{n_{(1,1)}, \quad s^x nn_{(1,0)}, \quad n_{(1,2)}\}$$

Pytanie zmierzające do wypełnienia luki predykatowej mogłoby wyglądać następująco:

(63) Co zrobiła Balladyna z Aliną?

Jakkolwiek nienaturalna byłaby szata słowna tych pytań – ich opis semantyczno-kategorialny byłby następujący:

Balladyna – $n_{(1,1)}$

Aliną – $n_{(1,2)}$

co zrobiła-z: $co - q^{x^2}nn//s^{x}nn_{(1,0,0)}$; zrobiła-z – $s^{x}nn_{(1,0,0)}$; po skróceniu po prostu – $q^{x^2}nn$.

W wersji, w której predykat potraktowalibyśmy jako zdaniotwórczy, mielibyśmy:

co zrobiła-z: $co - s^{x^2}nn//s^{x}nn_{(1,0,0)}$; zrobiła-z – $s^{x}nn_{(1,0,0)}$; po skróceniu – $s^{x^2}nn$.

Właśnie ten wypadek – pytania o predykat – sprawia najwięcej kłopotów przy analizie semantyczno-kategorialnej. Jedno wyrażenie jest tu bowiem zarazem pytajnikiem i funktorem pytaniotwórczym.

Podobny problem występuje w pytaniach konfirmatywnych o predykat w rodzaju:

(64) Czy Balladyna zabiła Alinę?

$\{q^2nn//snn_{(1,0,0)}, n_{(1,1)}, s/n_{(1,0)}, n_{(1,2)}\}$

lub:

(65) Czy Balladyna zabiła Alinę?

$\{s^2nn//snn_{(1,0,0)}, n_{(1,1)}, s/n_{(1,0,1)}, n_{(1,2)}\}$

3.7. PYTANIA O OKOLICZNOŚCI (O SUPERPREDYKAT)

Rozważmy teraz przykłady pytań o superpredykaty (*resp.* okoliczności czynności). Pytajnik „kiedy?” jest pytajnikiem skorelowanym ze zmienną czasową, która w opisie kategorialnym odpowiada kategorii superpredykatu. Pytanie

(66) Kiedy Juliusz Słowacki opuścił Polskę?

w rozwiniętej formie (z rozwiniętą zmienną czasową: „którego czasu?”) przybierze postać:

(67) Którego czasu Juliusz Słowacki opuścił Polskę?

$\{q/nn//^x^2s/nn /// s/nn//^x s/nn_{(1,0,0,0)}, s/nn//^x/s/nn_{(1,0,0,1)}, n_{(1,1)}, s/nn_{(1,0)}, n_{(1,2)}\}$

Jak widać, wskaźnik dla wyrażenia „którego” jest tu bardzo rozbudowany, chociaż wydaje się, że pytajnik „kiedy?” jest bardzo prostym pytajnikiem naturalnojęzykowym. Rzecz w tym jednak, że ontyczna kategoria czasu jest kategorią skomplikowaną. Na szczęście analiza jest nieco prostsza, jeżeli pytanie damy w skróconej formie:

(68) Kiedy Juliusz Słowacki opuścił Polskę?

$\{q/nn//^2s/nn_{(1,0,0)}, n_{(1,1)}, s/nn_{(1,0)}, n_{(1,2)}\}$

Zauważmy, że tutaj pytajnik „kiedy?” przekształca zdaniotwórczy funktor „opuścił” w pytaniotwórczy funktor „kiedy opuścił?”.

Analiza pytań konfirmatywnych o superpredykat jest analogiczna jak w poprzednich wypadkach. Oto przykładowy opis takiego pytania:

(69) Czy Juliusz Słowacki opuścił Polskę w 1830 roku?

$\{q/nn//^2s/nn///s/nn//s/nn_{(1,0,0,0)}, n_{(1,1)}, s/nn_{(1,0)}, n_{(1,2)}, s/nn//s/nn_{(1,0,0,1)}\}$

Cały pytajnik „czy-w-1830-roku?” miałby wskaźnik ‘q/nn//^2s/nn’ (lub s/nn//^2s/nn).

Podobnie przedstawia się analiza pytań o inne okoliczności czynności: o sposób („jak?”), o miejsce („gdzie?”) *etc.*

3.8. PYTANIA KWALIFIKATYWNE (O CECHE)

Nie mniej skomplikowane są opisy kategoriałne pytań o kwalifikator, np.:

(70) Jaką siostrą była Balladyna?

Zauważmy, że kwalifikatory będące od strony gramatycznej przymiotnikami – pełnią funkcję ograniczania zakresu zmienności zmiennej. Kwalifikatory takie, jak „dobra”, „zła”, „wyrodna” – dodane do zmiennej nazwowej „siostra” – ograniczają jej zakres («kwalifikują»)¹⁵. Spójrzmy najpierw na strukturę zdania z takim kwalifikatorem:

¹⁵ W języku naturalnym używa się często także wyrażen typu „okrutna Balladyna”, „stary Kraków” *etc.* Jeżeli miałyby to być kwalifikatory *sensu stricto*, musiałyby kwalifikować następujące po nich wyrażenia, a więc wyrażenia „Balladyna” czy „Kraków” nie byłyby w tych kontekstach nazwami jednostkowymi. Denotacją wyrażenia „Balladyna” byłaby wtedy np. klasa faz czasowych pewnego indywiduum lub klasa różnych indywiduów nazywanych „Balladynami”, a denotacją wyrażenia „Kraków” – np. klasa części czasowych lub przestrzennych pewnego miasta.

(71) Balladyna była złą siostrą.

$\{n_{(1,1)} \quad s/nn_{(1,0)} \quad n^x/n^x_{(1,2,0)} \quad n^x_{(1,2,1)}\}$

A teraz na pytanie o kwalifikator – w postaci «rozwinętej»:

(72) Której cechy siostrą była Balladyna?

$\{n^x/n^{x^2}/n^{x^x}n^x_{(1,1,0,0)}, n^x/n^x_{(1,1,0,1)}, n^x_{(1,1,1)}, q^2nn_{(1,0)}, n\}$

Po uproszczeniu pytajnik „jaką?” otrzyma tu postać ‘ n^{x^2}/n^x ’.

Zauważmy, że w (71) wyrażenie „złą siostrą” nie jest nazwą, chyba że uznamy, że mamy tam domyślny kwantyfikator „pewien”. Wtedy pytanie (74) brzmiałoby następująco:

(73) Pewną jaką siostrą była Balladyna?

Mielibyśmy więc dwa wyrażenia: kwantyfikator („pewien”) i pytajnik („jaki?”) – z tą samą zmienną („siostrą”) jako argumentem.

Opis kategoryalny pytań o cechę uprościć można, jak sądzę, poprzez modyfikację pytania (70) do postaci:

(74) Jaka jest siostra, którą jest Balladyna?

Nie jestem jednak pewna, czy taka parafraza nie zmienia zanedo obrazu sytuacji, który kryje się za pytaniem (70).

3.9. PYTANIA PROBLEMOWE

Zauważmy, że «na powierzchni» pytań problemowych nie zawsze widać, że chodzi w nich o wskazanie pewnego stanu rzeczy pozostającego do danego stanu rzeczy w relacji bycia przyczyną (*resp.* bycia powodem) lub celem. Na przykład w pytaniu typu:

(75) Dlaczego *p*?

nie «widać» tego, że niewiadoma dotyczy całej sytuacji (językowo reprezentowanej przez znominalizowane zdanie). Rzecz w tym, że pytajnik „dlaczego?” jest *de facto* złożony z dwóch członów: „dla” i „czego”. Człon „dla” funkcjonuje tu jako łącznik między dwoma wyrażeniami odnoszącymi się do pewnych sytuacji, a zaimek „co” stojący w dopełniaczu („czego”) zastępuje tu specyficzny rodzaj nazw – nazwę sytuacji. W odpowiedzi człon „dla” – przekształca się w „dlatego, że” („dla - tego, że”). Mamy więc np.:

(76) Dla-----czego Juliusz Słowacki wyjechał do Włoch?

$\{q/n^2s_{(1,0)}, n^2_{(1,1)}, n_{(1,2,1)}, s/nn_{(1,2,0)}, n_{(1,2,2)}\}$

a po «rozwinęciu» pytajnika:

(77) Dla którego powodu Juliusz Słowacki wyjechał do Włoch?

$\{q/n^2s_{(1,0)}, n^x/n^x_{(1,1,0)}, n^x_{(1,1,1)}, n_{(1,2,1)}, s/nn_{(1,2,0)}, n_{(1,2,2)}\}$

Pytania tego typu różnią się od pytań dotychczas omawianych tym, że podstawieniami niewiadomych są w nich nazwy przyczyn lub celów – czyli zdania stwierdzające zachodzenie stanów rzeczy (będących właśnie przyczynami lub celami) w postaci znominalizowanej. Można by więc uznać człon „czego” za niewiadomą zdaniową – wszak w pytaniach z pytajnikiem „dlaczego?” zawsze pytamy o stany rzeczy (sytuacje), a zachodzenie sytuacji jest stwierdzane przez zdania (nawet jeśli w danym kontekście jest znominalizowane). Zauważmy, że w odpowiedziach na pytanie problemowe stosujemy zazwyczaj zdanie nieznominalizowane. Mówimy więc np.:

(78) Juliusz Słowacki wyjechał do Włoch, ponieważ p .

$\{n_{(1,1,1)}, s/nn_{(1,1,0)}, n_{(1,1,2)}, s/ss_{(1,0)}, s_{(1,2)}\}$

Podobnie w odpowiedziach na pytania teliczne (o cele):

(79) Juliusz Słowacki wyjechał do Włoch, aby p .

$\{n_{(1,1,1)}, s/nn_{(1,1,0)}, n_{(1,1,2)}, s/ss_{(1,0)}, s_{(1,2)}\}$

Po uzmiennieniu odpowiedniego zdania i dodaniu funktora pytaniotwórczego otrzymujemy:

(80) Dla--- którego-----powodu – p ?

$\{q/s^2s_{(1,0)}, s^2/s^x_{(1,1,0)}, s^x_{(1,1,1)}, s_{1,2}\}$

z odpowiedzią:

(81) p dlatego, że q .

$\{s_{(1,1)}, s/ss_{(1,0)}, s_{(1,2)}\}$

Analogicznie jest w wypadku pytań telicznych (analizując skrótowo):

(82) Po co p ?

$\{q/ss_{(1,0)}, s^2_{(1,2)}, s_{(1,1)}\}$

Zauważmy jednak, że są jeszcze pytania typu:

(83) Z jakiego powodu Juliusz Słowacki wyjechał do Włoch?

(84) Co jest powodem tego, że Juliusz Słowacki wyjechał do Włoch?

To także pytanie kauzalne. Rozważmy jednak schematy odpowiedzi na te pytania:

(85) Z powodu tego, że p , Juliusz Słowacki wyjechał do Paryża.

(86) To, że p , jest powodem tego, że Juliusz Słowacki wyjechał do Paryża.

Widać w tym wypadku, że nazwy, które pojawiają się w odpowiedziach, są utworzone z reifikatorów i zdań („to, że p ”). Podstawieniami niewiadomej w tych pytaniach znów są więc wyrażenia odnoszące się do stanów rzeczy (sytuacji) – tyle że tym razem są to nazwy te sytuacje desygnujące.

Pytania problemowe mają też oczywiście swoje wersje konfirmatywne, np.:

(87) Czy Juliusz Słowacki wyjechał do Włoch, ponieważ nie służył mu polski klimat?

3.10. PYTANIA KONDYCJONALNE (RESP. WARUNKOWE)

Rozważmy z kolei pytania warunkowe:

(88) Skoro Juliusz Słowacki nie napisał *Nie-boskiej komedii*, to kto ją napisał?

(89) Jeżeli Juliusz Słowacki kochał Ludwikę Śniadecką, to czy kochał Delfinę Potocką?

(90) Gdyby Juliusz Słowacki żył współcześnie, to jakie wiersze by pisał?

Zauważmy, że pytania te dotyczą relacji warunkowania pomiędzy dwoma sytuacjami, przy czym luka, której wypełnienia oczekuje pytający, występuje w sytuacji warunkowanej. Tego typu pytania więc – to pytania warunkowe o czynnik warunkowany. Opis kategorialny np. pytania (88) przedstawia się w związku z tym następująco:

(91) Skoro Juliusz Słowacki nie napisał *Nie-boskiej komedii*, to kto ją napisał?

$\{q/sq_{(1,0)}, n_{(1,1,1)}, s/nn_{(1,1,0)}, n_{(1,1,2)}, n^{x^2}_{(1,2,1)}, n_{(1,2,2)}, q/n^{x^2}n_{(1,2,0)}\}$

Luka w sytuacji warunkowanej dotyczy tutaj pewnej części tej sytuacji. Bywa jednak i tak, że dotyczy ona całej sytuacji warunkowanej. Tak jest np. w pytaniu:

(92) Co by było, gdyby Juliusz Słowacki był kompozytorem?

Owo „co by było?” – to właśnie naturalnojęzykowy pytajnik odpowiadający całej sytuacji.

Zwróćmy teraz uwagę na to, że wyżej opisane pytania problemowe – przy pewnej uogólniającej idealizacji – dają się opisać także jako pytania warunkowe, z tym że o czynnik warunkujący. Na przykład pytanie (76) sparafrazowalibyśmy wtedy jako:

(93) Jeżeli co, to Juliusz Słowacki wyjechał do Paryża?

Wydaje się, że różnorodne «powierzchniowe» postacie naturalnojęzykowych pytań kauzalnych i telicznych są formami narzuconymi przez fonetyczne i gramatyczne własności danego języka etnicznego, a być może są także skutkiem różnic indywidualnych w obrazowaniu świata.

W pytaniu warunkowym luka może dotyczyć jedynie rodzaju relacji zachodzącej między dwoma sytuacjami. Analiza takiego pytania przyjęłaby postać:

$$\{s/\overset{2}{s}s_{(1,0)}, s_{(1,1)}, s_{(1,2)}\}$$

Czy są jakieś naturalnojęzykowe postacie takich pytań? Można chyba np. zapytać tak:

(94) Co łączy to, że *p*, z tym, że *q*?

Pytaniem konfirmatywnym tego typu jest pytanie o formie:

(95) Czy jeżeli *p*, to *q*?

Tutaj luka dotyczy tego, czy w ogóle jakiś wskazany uprzednio związek, identyfikowalny za pomocą spójnika „jeżeli..., to...”, ma miejsce i zawiera hipotezę, że ma. Jak widzieliśmy wcześniej, w pytaniach dotyczących jednej sytuacji pytajnik „czy?” ulokowany na początku pytania – dotyczyć może wielu elementów sytuacji. Umieszczony na początku w pytaniach warunkowych – dotyczy zawsze rodzaju relacji warunkowania¹⁶.

3.11. PYTANIA ZŁOŻONE

Dotychczas omówione zostały jedynie struktury semantyczno-kategorialne pytań prostych. Inaczej niż wielu erotetyków – pytania problemowe i wszelkie pytania warunkowe uważam za proste, jeżeli występuje w nich jeden pytajnik. Jestem za tym, żeby nie mylić pojęcia ZŁOŻONOŚCI ZDANIA (oznajmającego) z pojęciem ZŁOŻONOŚCI PYTANIA. Wyznacznikiem złożoności pytania jest obecność w nim co najmniej dwóch pytajników – jako

¹⁶ Stawiając hipotezę co do luki w jednej z sytuacji, zapytalibyśmy raczej: „Jeżeli *p*, to czy *q*?” lub „Czy *p*, jeżeli *q*?”.

językowych odpowiedników więcej niż jednej luki w obrazie sytuacji.

Rozważmy najprostsze pytanie złożone¹⁷.

(96) Kto komu dedykował *Balladyne*?

$\{n_{(1,1)}^{x^2}, n_{(1,2)}^{x^2}, q/n_{(1,0)}^{x^2}n_{(1,0)}^{x^2}, n_{(1,3)}\}$

W powyższym pytaniu mamy do czynienia z dwoma pytaniami prostymi o takich samych kategoriach pytajników: nazwijmy takie pytania złożone – „homopytajnikowymi”.

Inna sytuacja – to pytanie złożone koniunkcyjnie z różnymi pytajnikami, czyli (nazwijmy je tak) „heteropytajnikowe”, jak np.:

(97) Kiedy i gdzie urodził się Juliusz Słowacki?

(98) Kiedy został ochrzczony Juliusz Słowacki i kto go trzymał do chrztu?

(99) Gdzie urodził się Juliusz Słowacki i dlaczego urodził się właśnie tam?

Pytania (97), (98) i (99) mają «powierzchniowo» różne struktury, choć we wszystkich trzech wypadkach mamy do czynienia z pytaniami złożonymi heteropytajnikowymi. W pytaniu (97) pytajniki są «skomasowane» na początku: jest to możliwe dzięki temu, że pytania proste, z których składa się pytanie (97):

(100) Kiedy urodził się Juliusz Słowacki?

(101) Gdzie urodził się Juliusz Słowacki?

mają takie same osnowy.

W pytaniu (98) osnowy pytań składowych są różne, i dlatego pytajniki muszą być rozdzielone.

Bardziej skomplikowana jest struktura pytania (99). Zauważmy, że tutaj dopiero odpowiedź na pierwsze pytanie składowe «uzupełnia» argument pytania drugiego. Z tego powodu złożoność pytania (99) nie jest «współrzędna», a przynajmniej nie w takim sensie jak w wypadku pytań (97) i (98), w których człony można przestawiać dowolnie.

4. PERSPEKTYWY

4.1. ANALIZA SEMANTYCZNO-KATEGORIALNA PYTAŃ A WIELOZNACZNOŚĆ SKŁADNIOWA

Zwrócę na koniec uwagę na pewną pożądaną – jak sądzę – konsekwencję ujęcia pytań w aparacie pojęciowym analizy semantyczno-kategorialnej.

¹⁷Dla uproszczenia będę tu stosowała zawsze zapis ze «zwiniętym» pytajnikiem.

Taka analiza pomaga w eksplikowaniu ich wieloznaczności składniowych. Rozważmy pytanie:

(102) Gdzie znajduje się grób Juliusza Słowackiego?

Zauważmy, że jeżeli odpowiedzią na pytanie (102) jest:

(103) Grób Juliusza Słowackiego znajduje się na cmentarzu Montmartre. –

to wyrażenie „na cmentarzu Montmartre” należy uznać za superpredykat od argumentu „znajduje się”. Inaczej byłoby, gdyby (103) było odpowiedzią na pytanie:

(104) Na którym cmentarzu znajduje się grób Juliusza Słowackiego?

Pytanie (104) jest pytaniem kompletywnym o indywiduum, w którym chodzi o uzupełnienie drugiego argumentu relacji znajdowania-się-na.

Ta dwójka możliwość zanalizowania zdania (103) odzwierciedla różnicę między obrazami świata osób zadających pytanie (102) i osób zadających pytanie (104). Ten obraz w wypadku osoby zadającej pytanie (104) jest «pełniejszy»: «luka» w wypadku obrazu osoby zadającej pytanie (102) jest większa.

4.2. ANALIZA SEMANTYCZNO-KATEGORIALNA JAKO ODZWIERCIEDLENIE SĄDÓW

Mam także wrażenie, że przedstawione wyżej idee mogą leć u podstaw pewnego nowego spojrzenia na aparaturę analizy semantyczno-kategorialnej. W ujęciu Ajdukiewicza i jego kontynuatorów (Romana Suszki, Wojciecha Buszkowskiego, Mieszka Tałasiewicza i in.) opis semantyczno-kategorialny zdań ma u podstaw pojęcie SYTUACJI: pewnego elementu rzeczywistości bądź abstraktu z rzeczywistości. Tymczasem analiza pytań i zdań z wyróżnionymi członami – pokazuje, iż odpowiednio wzbogacony aparat Ajdukiewiczowski służyć może do reprezentowania korelatów komunikacyjnych zdań i pytań, tj. do reprezentowania sądów i zagadnień. Oczywiście jedynie sygnalizuję tutaj ten złożony problem, gdyż wymaga on dokładniejszego opracowania.

4.3. ANALIZA SEMANTYCZNO-KATEGORIALNA PYTAŃ A PROBLEMATYKA OGÓLNOEROTETYCZNA

Zaproponowana wyżej semantyczno-kategorialna analiza pytań jest jeszcze daleka od pełni i wymaga dalszych badań. Trzeba bowiem nie tylko rozstrzygnąć wątpliwości, które zostały przeze mnie wskazane *expressis verbis*, lecz także zbadać strukturę semantyczno-kategorialną typów pytań, o których w ogóle nie wspomniałam.

Uważam jednak, że tylko semantyczno-kategorialna analiza pytań rzuca wystarczające światło na pewne ważne problemy erotetyki. Z jednej stro-

ny, nie redukując zbytnio różnorodności pytań języka naturalnego – analiza taka wychodzi naprzeciw oczekiwaniom lingwistów, którzy upominają się nie bez racji o to, aby teoria języka trzymała się możliwie najbliżej faktów językowych. Z drugiej strony – formalny charakter tej analizy (po odpowiedniej «puryfikacji») powinien sprostać wymogom logików. Przede wszystkim zaś przy semantyczno-kategorialnej analizie pytań wyraźniej niż przy innych typach analizy pytań uwidacznia się dobrze relacja między zawartością poznawczą pytania a luką w obrazie świata, którą pytający chce wypełnić.

Z tego powodu wyniki takiej analizy mogą mieć znaczenie również dla ontologii i – szerzej – metafizyki.